

Temanotat

Burundi: Fengselsforhold

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgaten 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: mail@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Burundi: Fængselsforhold**

SUMMARY

Burundian prisons are characterised by overcrowding, with a significant number of people being detained without charge or trial. Out-dated prison buildings and problems of health, hygiene and food provision are widespread. In 2009, 11 000 prisoners were incarcerated, and in April 2010 President Pierre Nkurunziza announced an amnesty for a number of prisoners as a means of easing overcrowding. But the main challenge is the justice system, which suffers from many weaknesses.

SAMMENDRAG

Overbefolkning er et betydelig problem i burundiske fengsler. Sommeren 2009 var det mer enn 11 000 innsatte i burundiske fengsler. I slutten av mars 2010 ga president Pierre Nkurunziza amnesti til flere hundre innsatte, men det vil etter alt å dømme ikke innebære noen dramatisk bedring av situasjonen, fordi antallet innsatte før amnestiet var det høyeste noen gang. Langvarig varetekt er også et betydelig problem. De sanitære og materielle forholdene i fengslene er dårlige, men den største utfordringen i fengselsvesenet – og rettsvesenet – er manglende kompetanse og lite ressurser.

INNHold

1. Innledning	5
2. Fængselsforhold	6
2.1 Bruk av tortur i fængslene	6
2.2 Helse- og ernæringsforhold	8
2.3 Lang varetekt	9
2.4 Kvinner og mindreårige.....	9
2.5 Flukt fra fængsler	10
3. Referanser	11

1. INNLEDNING

Dette temanotatet omhandler fengselsforhold i Burundi.

For å kunne tegne et balansert og representativt bilde av de aktuelle problemstillingene er materialet til temanotatet hentet fra ulike typer kilder. Dels er notatet basert på offentlig tilgjengelige informasjon i form av skriftlige publikasjoner og nettbaserte publikasjoner, og dels på intervjuer med representanter for internasjonale og lokale organisasjoner foretatt under en reise til Bujumbura i oktober 2009.¹

Landinfo vil takke den norske ambassadeseksjonen i Bujumbura for verdifull hjelp i forbindelse med planleggingen og den praktiske tilretteleggingen under oppholdet i oktober 2009.

Fengselsgården i Mpinda-fengselet, Bujumbura (foto: Grethe Neufeld).

¹ Alle våre samtalepartnere i Bujumbura ble gjort kjent med at opplysningene ville bli offentliggjort. Mange ønsket ikke å bli sitert med navn eller funksjon. Etter avtale med dem refereres de til i anonymisert form, enten som lokal kilde/organisasjon eller som internasjonal organisasjon.

2. FENGSELSFORHOLD

I mars 2006 beskrev ulike velorienterte kilder forholdene i Burundis fengsler som generelt vanskelige, men dog varierende mellom de ulike fengslene (intervjuer i Bujumbura, mars 2006). Hovedproblemet den gang var overbefolkning, tilgang til vann, elendige sanitære forhold og manglende oppfølging av de innsatte.²

Overbefolkning er fortsatt et problem i burundiske fengsler. Ifølge en sentral, lokal kilde (intervju i Bujumbura, 22. oktober 2009) hadde Mpinda-fengselet per oktober 2009 3275 innsatte, 873 flere enn i 2006. Det totale antallet innsatte økte etter avslutningen på konflikten med FNL, og sommeren 2009 var det mer enn 11 000 innsatte i burundiske fengsler. I slutten av mars 2010 rapporterte imidlertid nyhetsbyrået AFP at president Nkurunziza har gitt amnesti til flere hundre innsatte (AFP 2010).³ Det vil etter alt å dømme ikke innebære noen dramatisk bedring av situasjonen, sett i lys av at antallet innsatte før amnestiet var det høyeste noen gang. Ingen har kunnet forklare økningen i fangebefolkningen. Det finnes ingen studier over kriminalitetsutviklingen eller andre underliggende forhold, men økende fattigdom kan være en forklaringsfaktor, en annen kan være at tidligere ikke-myndighetskontrollerte områder nå kontrolleres av myndighetene, og arrestasjoner derfor kan gjennomføres. Dessuten bruker befolkningen nå sin mulighet til å anmelde forhold. For øvrig har hverken Cibitoke eller Bujumbura Rural fengsler, og arrestanter derfra må overføres til Bujumbura (intervjuer i Bujumbura oktober 2009). Det kan forklare økningen i Mpinda-fengslet, men ikke den totale økningen. Likevel mener ingen uavhengige observatører eller lokale menneskerettighetsaktivister at økningen bunner i politiske forhold. Korrupsjon kan ha bidratt til overivrige polititjenestemenn, men korrupsjon kan også gjøre det enklere å slippe unna pågripelse og fengsling (intervjuer i Bujumbura, oktober 2009).

2.1 BRUK AV TORTUR I FENGSELENE

Ifølge landets største menneskerettighetsorganisasjon APRODH (Association pour la Protection des Droits Humains et des Personnes Détenues)⁴ har menneskerettighetssituasjonen bedret seg på enkelte områder i løpet av de siste to-tre årene (intervju 20. oktober 2009). Konflikten med FNL bidro til mange menneskerettighetsbrudd og lidelser for sivilbefolkningen. Bedret sikkerhet, internasjonal tilstedeværelse og påtrykk på myndighetene fra både internasjonale og lokale aktører har ført til endringer. Blant annet har APRODH drevet omfattende opplæring av ulike statlige aktører med økonomisk støtte fra USAID. Straffeloven er også endret, og tortur har i dag en strafferamme fra 20 år til livstid i fengsel. Lovendring, opplysningsarbeid og holdningsendringer har, ifølge Pierre-Claver Mbonimpa i APRODH, bidratt til at antallet torturtilfeller er redusert med nærmere 80 % siden 2006/2007, da organisasjonen registrerte 186 tilfeller av tortur. Per

² Mannsfengslet i Ngozi har kapasitet til 400 fanger, men antallet innsatte per 31. januar 2006 var 1504. Kapasiteten i Gitega er også 400, og der var det per samme dato 1056 fanger. Mpinda-fengselet har kapasitet til 800 fanger, men totalt 2402 var fengslet der per januar 2006.

³ Amnestiet skal blant annet omfatte gravide og ammende kvinner, mindreårige og fanger over 60 år. En del livsvarige fengselsstraffer skal for øvrig omgjøres til 20 års-straffer.

⁴ APRODH er, i likhet med ITEKA (Ligue Burundaise des Droits de l'Homme), en viktig observatør som overvåker og rapporterer menneskerettighetsbrudd og fungerer som vakthund mot myndighetsovergrep.

oktober 2009 var tallet 30. På spørsmål om nedgangen i antallet tortursaker også omfatter torturbruk ved politistasjonene, så bekreftet talsmannen dette. Også andre kilder bekreftet dette bildet, deriblant organisasjonen Association Burundaise pour la Défense des droits des Prisonniers (ABDP), som arbeider med fangebefolkningens rettigheter, og internasjonale kilder som Avocats Sans Frontières (ASF). En annen velorientert internasjonal kilde påpekte imidlertid at statistikk på dette området er problematisk (intervju i Bujumbura, 22. oktober 2009). Tortur har ifølge denne observatøren hovedsakelig blitt brukt under avhør av fanger på lokale politistasjoner, og ikke i fengslene. En tidligere langtidsfange fra Mpinda-fengslet i Bujumbura bekreftet også dette inntrykket.

På spørsmål om straffefrihet i forbindelse med tortur opplyste APRODHs leder Pierre-Claver Mbonimpa at det fortsatt er eksempler på at ansvarlige unnslipper. Tre politifolk som ble idømt fem års fengsel for bruk av tortur ble sluppet ut etter kort tid.⁵ Per oktober 2009 var to politifolk fengslet i Mpinda på grunn av tortur.

Både APRODH og Avocats Sans Frontières følger opp tortursaker. Deres folk besøker alle landets fengsler, men hyppigheten varierer på grunn av begrensede ressurser. For eksempel besøkes fengslene som kontrolleres av Judicial Police bare kvartalsvis (intervjuer i Bujumbura, 20. og 23. oktober 2009).⁶

Til tross for positive endringer fryktes tilbakeslag, særlig i lys av de forestående valgene. Sporer valgprosessen av er det ifølge Pierre-Claver Mbonimpa fare for en alvorlig sikkerhetsmessig- og menneskerettslig krise (intervju i Bujumbura, 20. oktober 2009).

”La oss kjempe mot tortur – torturist = kriminell” (foto: Grethe Neufeld).

⁵ Denne saken ble det også referert til under Landinfos opphold i Bujumbura i mars 2006. Forholdet er dermed ikke av ny dato.

⁶ Burundis nasjonale politi PNB (Police Nationale du Burundi) ble etablert 31. desember 2004 som del av fredsavtalen med CNDD-FDD. Tidligere rebeller, ulike politistyrker mv. inngår i PNB, som sorterer under Ministère de la Sécurité Publique du Burundi. BNP består av fire enheter: Police de Sécurité Intérieure (PSI), Police Judiciaire (PJ), Police Pénitentielle, og PAFE (Police de l’ Air, des Frontières et des Etrangers). Police Judiciaire og Police de Sécurité Intérieure utfører ordinære politioppgaver. Police Judiciaire etterforsker, avhører og legger frem bevis for påtalemyndigheten. PSI vokter offentlige bygninger og steder, arresterer kriminelle og gjennomfører arrestasjoner på grunnlag av ettersøkinger utstedt av påtalemyndighetene i samarbeid med PJ, se for øvrig HRW 2010 s.12 og Ministère de la Sécurité Publique du Burundi (2010).

2.2 HELSE- OG ERNÆRINGSFORHOLD

I motsetning til mange andre afrikanske land ønsker faktisk både fengselsmyndighetene og myndighetene for øvrig å ha god styring med fengslene og fengselsvesenet, ifølge en velorientert internasjonal kilde. De materielle forholdene i fengslene er ganske riktig dårlige, men hovedproblemet er svakheten i rettsvesenet (intervju i Bujumbura, 22. oktober 2009). Utdanningsnivået blant advokater, dommere (og fengselsbetjening) er lavt og kompetansen deretter.

Mpinda-fengselet og fengselsvesenet forøvrig sliter med dårlige sanitærforhold. Fengselsklinikken i Mpinda har ikke laboratorieutstyr, trenger renovering og mangler fast lege. To leger er imidlertid ved klinikken et par timer tre ganger i uken. Seks sykepleiere arbeider ved klinikken,⁷ og med bistand fra kvinnelige innsatte kan de, sammen med deltidslegene, gi de innsatte et enkelt helsetilbud. Fanger som trenger mer omfattende behandling sendes til et av byens sykehus.

60 av fangene i Mpinda er hivsmittede. De får legehjelp i fengslet, medisiner og ekstra mat. Fengselsvesenet er forpliktet til å gi de innsatte mat, men rasjonene er små og fangene får ekstra mat fra familie og venner (intervjuer i Bujumbura, oktober 2009). Det er mulig å dyrke grønnsaker utenfor fengselsmurene, men mangelen på voktere og mangelen på dyrkbar jord begrenser muligheten til matauk.

På spørsmål om dødsraten i fengslet, opplyste Landinfos samtalepartnere at den er lav. Det skyldes støtten fengslet har fått fra den internasjonale Røde Kors-komiteen, og arbeidet ved fengselsklinikken. Praksisen med å overføre de mer alvorlige sykdomstilfellene til sykehus, bidrar også i positiv retning. Det kan derfor gå måneder mellom dødsfall i Mpinda, og ifølge en velorientert lokal kilde var det anslagsvis fire dødsfall fra januar til oktober 2009 (intervju, 22. oktober 2009).

Smittevernavdelingen i Mpinda-fengselet, Bujumbura (foto: Grethe Neufeld).

⁷ Disse sykepleierne administreres av helsedepartementet og de arbeider alle hverdager mellom klokken 0700 og 1430.

2.3 LANG VARETEKT

Ca. 70 % av de innsatte i burundiske fengsel sitter i varetekt. Blant de kvinnelige innsatte er andelen tilsvarende. I 2006 var det, ifølge organisasjonen ABDP som arbeider for innsattes rettigheter, bedre balanse mellom varetektsfanger og domfelte (intervju i Bujumbura, 28. oktober 2009). Denne situasjonen er således forverret. Kun 710 av de innsatte i Mpinda er domfelte, de resterende 2565 sitter i varetekt. Varetektperioden kan variere fra 8 måneder til ett år eller lenger, selv om loven begrenser varetekt til 15 dager (intervju med lokal kilde i Bujumbura, 22. oktober 2009). Det finnes mange eksempler på personer som har vært varetektsfengslet i en årrekke, og så får dommer som er til dels betydelig kortere enn tiden de har sittet varetektsfengslet. Det finnes også eksempler på fanger som har sittet i fem-seks år og så frikjennes. Selv etter ferdig soning risikerer fanger å bli sittende på "overtid", særlig i kasjotter på landsbygda. ABDP bekreftet dette, og opplyste til Landinfo at de fleste av dem som skal løslates blir løslatt når de skal, men i perioden 2008-2009 oppdaget organisasjonen et trettitalls gjenglemte fanger. ASF på sin side anslo antallet glemte fanger til ca. 80 (intervju i Bujumbura, 23. oktober 2009).

Oversittet varetekt skal fratrekkes soningstiden, men fanger som har sittet årevis uten lov og dom og deretter frikjennes, får ingen erstatning.

Den nye straffeloven er ment å skulle avhjelpe svakhetene i retts- og fengselsvesenet. Ifølge loven skal alle mindreårige (under 15 år) løslates, det gjelder også alle som har sone sine dommer og alle innsatte som ikke har blitt fremstilt for domstolen etter 12 måneders fengsling.

2.4 KVINNER OG MINDREÅRIGE

Ifølge tall fra APRODH var 337 kvinner fengslet i Burundi per oktober 2009, 98 av dem sitter i Mpinda-fengslet i Bujumbura (intervju, 20.oktober 2009). 87 småbarn var sammen med sine mødre og 49 av disse var født i fengsel, men antallet er redusert sammenlignet med tidligere år, blant annet fordi ulike NGOer har hatt fokus på dette problemet.

Både kvinneavdelingen og avdelingen for mindreårige i Mpinda er rehabilitert med støtte fra FNs utviklingsprogram (UNDP) og BINUB. Kvinneavdelingen, som tidligere manglet fysisk skille mot mannsavdelingen, er ifølge både lokale og internasjonale kilder nå atskilt fra mannsavdelingen, men i utendørsområdet er det ingen fysiske stengsler mellom avdelingene (Mohadjer 2010).

På spørsmål om de kvinnelige innsatte i for eksempel Mpinda utsettes for seksualisert vold av medfanger eller voktere, opplyste en lokal kilde at det er ulovlig for fangevokterne å innlede seksuelle forhold med de kvinnelige fangene, og overgrep forekommer derfor ikke. Organisasjonen ABDP, som arbeider for å bedre innsattes situasjon, opplyste imidlertid at selv om voldtekt i og for seg ikke er et stort problem, så er seksuell utnyttelse et problem. Både mannlige medfanger og voktere utnytter kvinnene – vokterne som kan love løslatelse eller soningsfordeler, medfangene ved å tilby beskyttelse og andre materielle goder. APRODH (intervju i Bujumbura, 20. oktober 2009) var for øvrig kjent med tre voldtektssaker, men dette var tilfeller hvor kvinnene hadde delt celler med menn på politistasjonene. Etter dette har kvinner og menn nå separate celler på politistasjonene. Talspersonen kjente for

øvrig til ett voldtektstilfelle i Bubanza, hvor den ansvarlige politimannen ble idømt 20 års fengsel.

Det er 176 mindreårige hvorav 46 jenter i Mpinda. En del av jentene (og flere av de andre voksne kvinnelige fangene) er dømt for spedbarnsdrap eller abort,⁸ men de fleste er fengslet for tyveri. De mindreårige fangene står lavest på rangstigen i fangehierarkiet og er dermed dårligst stilt (intervju med internasjonal organisasjon i Bujumbura, 22. oktober 2009).

2.5 FLUKT FRA FENGLER

På spørsmål om rømninger fra fengsler, forklarte en velorientert internasjonal kilde at mange forsøker å rømme, enkelte blir drept under flukten og noen unnslipper (intervju i Bujumbura, 22. oktober 2009). En gruppe fanger forsøkte å rømme i begynnelsen av oktober 2009, fem lyktes, men 17 ble tatt (intervju med lokal kilde i Bujumbura, 22. oktober 2009). 24. mars 2010 var det sammenstøt mellom fanger og vokter i Mpinda-fengslet etter et rømningsforsøk (AFP 2010). De som ikke unnslipper, men blir tatt, domfelles og soningstiden tillegges tidligere dom.

⁸ Abort er straffbart i Burundi, uavhengig av om graviditeten for eksempel er resultat av voldtekt.

3. REFERANSER

Skriftlige kilder

- AFP, dvs. Agence France-Presse (2010, 25. mars). Burundi president pardons prisoners to ease congestion. *AFP*. Tilgjengelig fra <http://www.newsmeat.com/news/meat.php?articleId=72393060&channelId=2951&buyerId=newsmeatcom&buid=3281> [lastet ned 10. mai 2010]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2010, 26. mars). *Mob Justice in Burundi. Official Complicity and Impunity*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/node/89231/section/6> [lastet ned 10. mai 2010]
- Ministère de la Sécurité Publique (2009). *A propos de la P.N.B.* Bujumbura: Ministère de la Sécurité Publique. Tilgjengelig fra <http://www.securite-publique.bi/spip.php?article1> [lastet ned 10. mai 2010]
- Mohadjer, N. (2010, 28. februar). Prisons in Africa: 'The Dungeon', Burundi Jails. *Prison Photography*. Tilgjengelig fra <http://prisonphotography.wordpress.com/2010/02/28/prisons-in-africa-the-dungeon-burundi-jails-by-nathalie-mohadjer/> [lastet ned 10. mai 2010]

Muntlige kilder

- APRODH, dvs. Association pour la Protection des Droits Humains et des Personnes Détenues, ved Pierre Clavier Mbonimpa. Intervjuer i Bujumbura mars 2006 og 20. oktober 2009.
- ABDP, dvs. Association Burundaise pour la Défense des Droits des Prisonniers, ved Laurent Gahungu. Intervjuer i Bujumbura mars 2006 og 29. oktober 2009.
- ASF, dvs. Avocats Sans Frontières. Intervjuer i Bujumbura i mars 2006 og 23. oktober 2009.
- Internasjonale organisasjoner. Intervjuer i Bujumbura oktober 2009.
- Lokal kilde. Intervju i Bujumbura 22. oktober 2009.
- Lokal kilde, tidligere fange. Intervju i Bujumbura 23. oktober 2009.
- Internasjonale organisasjoner. Intervjuer i Bujumbura mars 2006.